

ALENA PROKOPOVÁ / 15. 2. 2016

Šest černých dívek aneb Proč zmizel Zajíc

Josef Škvorecký detektivky nejen překládal, obdivoval a kriticky zkoumal, ale spojil se s populárním žánrem také jako autor. Coby scenárista se podílel i na bizarní detektivní komedii, kterou v roce 1969 režíroval Ladislav Rychman.

Rok 1969 představoval pro Josefa Škvoreckého viditelnou satisfakci: v kinech měly premiéru hned tři snímky, na kterých se podílel jako scenárista. V lednu se k divákům dostalo podobenství *Farářův konec*, v září detektivní komedie Šest černých dívek aneb Proč zmizel Zajíc a v říjnu psychologické drama *Flirt se slečnou Stříbrnou*. Když k tomu připočteme detektivku Zločin v dívčí škole, která byla uvedena do kin v prosinci předchozího roku, mohl se tehdy pětáctýřicetiletý spisovatel začít počítat mezi úspěšné scenáristy.

Události následující po invazi v srpnu 1968 ovšem československým intelektuálům neposkytly důvody k optimismu. Pocity svobody spojované s Pražským jarem byly pryč. Škvorecký se sice v lednu 1969 stal předsedou redakční rady měsíčníku Plamen a mohl odjet na přednáškové turné a stipendijní pobyt do USA, přípravy vydání jeho knihy *Tankový prapor* však byly zastaveny. Spisovatel se rozhodl emigrovat a s manželkou, spisovatelkou Zdenou Salivarovou, se usadil v kanadském Torontu, kde až do roku 1990 působil na tamní univerzitě, pokračoval ve své literární práci a vydával knihy své i jiných zakázaných autorů ve vlastním exilovém nakladatelství '68 Publishers.

Po roce 1989 se Škvoreckého dílo mohlo těšit zájmu adaptátorů, a to jak filmových (*Tankový prapor* /1991/), tak televizních (např. seriály *Hříchy pro pátera Knoxe* /1992/, *Prima sezóna* /1994/, *Případy detektivní kanceláře Ostrozrak* /2000/, televizní filmy *Eine kleine Jazzmusik* /1996/, *Rytmus v patách* /2009/). Opožděný zájem o Škvoreckého dílo ovšem nemůže zvrátit skutečnost, že stopu, kterou

spisovatel zanechal v českém filmu, násilně utvářely „velké dějiny“.

Navzdory kumulaci titulů uvedených do kin v roce 1969 ovšem spisovatel scenáristiku nepovažoval za svou prioritu. A zůstává otázkou, jestli by za normální situace skutečně pokračoval v soustavnějším budování „vážného“ scenáristického kreditu. Téměř všechny Škvoreckého vztahy s filmem v 60. letech se totiž odpichovaly od jeho vlastních literárních předloh. Výjimku tvoří pouze původní námět, který napsal pro *Farářův konec* Evalda Schorma.

Právě v případě Škvoreckého však není patřičné vytvářet škatulky pro „vážná“ a „oddechová“ díla. Scénář *Flirtu se slečnou Stříbrnou* režiséra Václava Gajera, na kterém se spisovatel podílel na základě svého románu *Lvíče*, v jeho filmografii nicméně zastupuje „vážný“ žánr. Snímky *Zločin v dívčí škole* (1965, režie Ivo Novák, Ladislav Rychman, Jiří Menzel), *Zločin v šantánu* (1968, režie Jiří Menzel) a *Šest černých dívek aneb Proč zmizel Zajíc* (1969) pak představují ryzí žánrovou zábavu.

Naposled zmíněný snímek, na kterém se jako režisér podílel Ladislav Rychman, vrací na filmové plátno Lubomíra Lipského v roli poručíka Borůvky – české obdoby Chestertonova „morálního detektiva“ otce Browna. Ten vystupuje ve Škvoreckého volné knižní trilogii *Smutek poručíka Borůvky* (1966), *Konec poručíka Borůvky* (1975) a *Návrat poručíka Borůvky* (1981). Postava ovlivněná i detektivkářskými příběhy Karla Čapka má hlubší lidský i etický rozměr, jenž byl naznačen ve *Zločinu v dívčí škole*. Tam Rychman jako režisér a Škvorecký jako scenárista spolupracovali na povídce *Jak se koupe žena*. V rámci kratší metráže projevili koncentraci, která chybí – patrně záměrně – v dalším jejich společném Borůvkově příběhu – celovečerní adaptaci povídky *Zločin v knihovně rukopisů*.

Sám Rychman vnímal *Šest černých dívek* jako parodii, kde nic nelze brát vážně a kde detektiv funguje jen jako rekvizita. V souladu s tím Škvorecký – jistě vědomě – porušil i jedno z příkázání detektivkářského Desatera, týkající se nezatajování informací divákovi. V jedné chvíli důležitá Borůvkova věta zanikne v hromobití... V rámci záměrně chaotické koncepce Rychman rezignoval na možnost soustředit kolem klasicky vystavěného příběhu nápaditá „čísla“, jichž se znamenitým výsledkem využil zvláště v muzikálu *Starci na chmelu* (1964). Režisérova záliba v hudebních žánrech funguje ve vyprávění jako zcizovací efekt: děj občas mimo obraz rušivě komentuje dětský chór.

Děj na pomezí detektivky a frašky se soustřeďuje do Státní vědecké knihovny, kterou Rychman stvořil díky invenci výtvarníka Adolfa Borna. Bývalý benediktinský klášter je ve filmu bludištěm plným podivně dekorovaných sálů, mezi kterými lze přecházet i prostřednictvím tajných vchodů. Pořádek do chaotického prostoru nevnese ani rozhodnutí ředitele Dubového znovu utřídit knihy podle velikosti: naopak – kniha nadměrných rozměrů může být podle nových instrukcí klidně seříznuta na požadovaný rozměr. Není divu, že se posléze ukazuje, že Dubový je negramotný.

Zvláštní praktiky zaměstnanců (včetně šestice titulních praktikantek) jsou pak neseny na křídlech chtíče. Ztráta vzácného Pekelného žaltáře okultních věd mistra Peregrina z 11. století i zmizení vědeckého pracovníka Zajíce jsou jen zdánlivými hybateli zmatečného dění. Zdánlivé zločiny se vysvětlí – a hluboké morální poklesky postav jsou mimo právní jurisdikci. I morální naučení, uštědřené divákům na adresu doby vymknuté z kloubů, má ovšem v *Šesti černých dívkách* podobu sarkastického šklebu.

Šest černých dívek aneb Proč zmizel Zajíc uvede kino Ponrepo v neděli 21. února v 17:30.

Šest černých dívek aneb Proč zmizel Zajíc (ČSR 1969), režie: Ladislav Rychman, scénář: Josef Škvorecký, Ladislav Rychman (podle povídky *Zločin v knihovně rukopisů*), kamera: Rudolf Milič, střih: Miroslav Hájek, hrají: Lubomír Lipský, Zdeněk Řehoř, Josef Chvalina, Iva Janžurová, František Peterka, Vladimír Menšík ad. 80 min.